

MAKTABGACHA YOSH DAVRIDA IJTIMOY–EMOTSIONAL VA PSIXOLOGIK RIVOJLANISH

Ravshanova Noila O'tkir qizi, Qahramanova Shahnoza Erkin qizi

Toshkent viloyati pedagogik mahorat
Markazi “ Maktabgacha, boshlang'ich
va maxsus ta'lim metodikasi”
kafedrasi o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional va psixologik rivojlanish jarayonlari, ularning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda tarbiyachi va ota-onalarning ushbu jarayondagi o'rni tahlil etiladi. Maktabgacha yosh psixologiyasining asosiy qonuniyatlari, emotsional barqarorlik, muloqot ko'nikmalari, empatiya, o'zini anglash va o'zini boshqarish kabi kompetensiyalar yoritilgan. Maqolada shuningdek, zamonaviy yondashuvlar va mahalliy pedagogik-amaliy tajribalar asosida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, emotsional rivojlanish, psixologik barqarorlik, ijtimoiy ko'nikma, empatiya, bola psixologiyasi.

Annotation: This article analyzes the social-emotional and psychological development of preschool children, the factors affecting these processes, and the role of educators and parents. It highlights key principles of preschool psychology, including emotional stability, communication skills, empathy, self-awareness, and self-regulation. Modern approaches and local pedagogical practices are also discussed.

Keywords: preschool education, emotional development, psychological stability, social skills, empathy, child psychology.

Аннотация: В данной статье рассматриваются процессы социально-эмоционального и психологического развития детей дошкольного возраста, факторы, влияющие на их формирование, а также роль воспитателей и родителей. Анализируются основные закономерности дошкольной психологии, эмоциональная устойчивость, коммуникативные навыки, эмпатия, самосознание и саморегуляция. Приведены современные подходы и местный педагогический опыт.

Ключевые слова: дошкольное образование, эмоциональное развитие, психологическая устойчивость, социальные навыки, эмпатия, детская психология.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri inson rivojlanishining eng dinamik, sezgir va murakkab bosqichlaridan biridir. Bu davrda bola shaxs sifatida shakllanib, atrof-muhit bilan muloqotga kirishadi, o'zining his-tuyg'ularini boshqarishni, ijtimoiy munosabatlarni o'rganishni boshlaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib borilayotgan tarbiyaviy va ta'limiy jarayonlarning samaradorligi aynan bolaning ijtimoiy–emotsional va psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy–emotsional rivojlanish bolalarning o'z hissiyotlarini anglash, boshqarish, muloqot qilish, jamoada faol ishtirok etish va empatiya ko'rsatish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Psixologik rivojlanish esa idrok, tafakkur, xotira, tasavvur, diqqat jarayonlarining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, shaxsning keyingi bosqichlaridagi muvaffaqiyatlari uchun zamin yaratadi.

ASOSIY QISM

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi:

Ijtimoiy-emotsional rivojlanish — bu bolaning his-tuyg'ularini tanishi, ularni boshqarishi, boshqalar hissiyotlarini anglay olishi va ijtimoiy muloqotga kirisha bilish jarayonidir.

Emotsional barqarorlikning shakllanishi:

Bola 3–6 yosh oralig'ida o'z hissiyotlarini nomlashni, aytib berishni o'rganadi. Tarbiyachi va ota-onaning mehribon, barqaror munosabati bolaning xavfsizlik hissini kuchaytiradi. Emotsional barqarorlikning poydevori — ishonch hissi va kattalarning qo'llab-quvvatlovidir.

Empatiyaning rivojlanishi:

Maktabgacha yoshda bola boshqalarning hissiyotlarini tushunishga harakat qila boshlaydi. U boshqalarning dardiga achinish, quvonchiga sherik bo'lish kabi ijtimoiy emotsional reaksiyalarni namoyon etadi. Empatiya bola ijtimoiy moslashuvi uchun zarur bo'lgan poydevor hisoblanadi.

Nutq va muloqot jarayonining rivoji bola ijtimoiy o'zaro ta'sirining asosiy vositasi hisoblanadi. Bu bosqichda bola:

- o'z fikrini erkin ifodalashni;
- tengdoshlari bilan kelishishni;
- rolli o'yinlarda ishtirok etishni;
- ziddiyatlarni tinch yo'l bilan hal qilishni o'rganadi.

Psixologik rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari

Maktabgacha yosh kognitiv jarayonlarning faol rivojlanish davridir. Bola tevarak-atrofnı sinchkovlik bilan kuzatadi, rang, shakl, tovush, hajm kabi belgilarnı ajratishni o'rganadi. Piage ta'limoti asosida, bu davrda bola preoperatsional tafakkur bosqichida bo'ladi, ya'ni tasavvur va ramziy fikrlash kuchayadi. Xotira ixtiyorsizdan ixtiyoriy xotiraga o'ta boshlaydi. Diqqat esa uzoqroq muddat bir faoliyatga yo'naltirilishi mumkin bo'ladi. Bu maktab ta'limiga tayyorgarlikning muhim shartidir.

Bola o'z "Men" obrazini shakllantira boshlaydi:

- o'ziga baho beradi,
- muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini tushunadi,
- ma'lum vaziyatlarda o'zini boshqarishga harakat qiladi.

Bu jarayonlarning barqaror rivoji bolaning shaxs sifatida shakllanishiga asos yaratadi. Tarbiyachining pedagogik yondashuvi ham muhim o'rin tutadi.

Tarbiyachi bolaning emotsional holatini kuzatib, unga psixologik qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishi kerak. Ijobiy intizom, qiziqarli o'yinlar, jamoaviy mashg'ulotlar ijtimoiy ko'nikmalarnı rivojlantiradi.

Oiladagi mehribonlik, barqarorlik, to'g'ri muloqot bolada mustahkam emotsional asos yaratadi. Ota-onaning bola bilan sifatli muloqoti, birga o'ynashi, uni qo'llab-quvvatlashi ijtimoiy-emotsional rivojlanishni jadallashtiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti ota-ona mahalla uch tomonlama hamkorlikda ishlaganda bola uchun eng qulay psixologik muhit yaratiladi.

XULOSA

Maktabgacha yosh davrida ijtimoiy-emotsional va psixologik rivojlanish bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. Bu jarayon professional tarbiyachilar, ota-onalar va jamiyat tomonidan to'g'ri tashkil etilsa, bola o'ziga ishongan, muloqotga ochiq, emotsional jihatdan barqaror shaxs bo'lib shakllanadi. Shu bois, ushbu yosh davrida bola psixologiyasiga oid ilmiy yondashuvlar, milliy pedagogik tajribalar va zamonaviy metodlarnı uyg'unlashtirish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva Q. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Aripova R. Bola psixologiyasi asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
3. G'oziev E. Ontogenez psixologiyasi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2016.
4. Karimova V. Yosh davrlar psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
5. Nishonova Z. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.